

DIN TOPONIMIA SATELOR: MIRȘID, FIRMINIȘ, POPENI

Articolul de față continuă pe cel publicat în „Acta Musei Porolis-sensis“, VIII — 1984, p. 755—761. Înainte de a prezenta materialul toponimic din cele trei puncte de anchetă (sate aparținătoare, împreună cu Moigrad, comunei Mirșid) vom supune, pe scurt, atenției cititorului istoricul preocupărilor pentru realizarea unui dicționar toponimic.

Despre importanța și necesitatea unui dicționar, care să cuprindă întreaga toponimie de pe teritoriul țării s-a vorbit și s-a scris destul de mult. Realizarea lui a întârziat. Dacă primele încercări „care au aparținut geografilor și statisticienilor (e vorba de Dimitrie Frunzescu, care în 1872 a adunat 20.000 de „nume proprii teritoriale“ și *Marele dicționar geografic al României* (1898—1902) apărut sub îngrijirea lui G. I. Lahovari, C. I. Brătianu și Gr. C. Tocilescu)¹ acțiuni susținute ulterior și prin dezbaterile organizate între cele două războaie, de revista „Arhivele Olteniei“², pe baze total noi, din perspectivă lingvistică, va gândi Sextil Pușcariu această mare lucrare.

În zilele noastre, în toate articolele apărute pe această temă se subliniază urgența culegerii materialului. „Este în afară de orice îndoială că, în operația de culegere a toponimiei actuale, ceea ce se poate face astăzi va fi mult mai greu de făcut mâine“³.

Pe marginea acestui subiect au mai apărut o serie de materiale dintre care amintim unele⁴.

În toate aceste articole, autorii, lingviști, cu constante preocupări de toponimie, pledează pentru importanța anchetelor sincronice (pe teren), pentru urgența efectuării lor. Aceasta nu înseamnă o neglijare a anchetelor diacronice, a cercetărilor de arhivă.

Nimeni astăzi nu contestă toponimiei caracterul interdisciplinar. A susține ideea că numele de locuri, „o adevărată arhivă unde se păstrează amintirea atîtor evenimente“⁵, este o disciplină pur lingvistică, este o

¹ Cf. E. Pavel, în *CL*, 27, 1982, nr. 1, p. 5.

² Importanța unui dicționar toponimic a fost scoasă în evidență cu argumente de necontestat de mari personalități. Articolele au apărut în revista *Arh Olt* din 1934 și 1935.

³ I. Donat, în *LR*, 17, 1968, nr. 2, p. 141.

⁴ M. Homorodean, în *CL*, 13, 1968, nr. 2, p. 355—359; Gh. Bolocan și Gr. Ionescu, în *LR*, 24, 1975, nr. 3, p. 197—205; Gh. Bolocan și Gr. Ionescu în *Anuar-1976*, Societatea de Științe Filologice din R.S.R., București, 83—91.

⁵ I. Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 2.

greșeală. Numele de locuri pot și trebuie să fie studiate sub diferite aspecte. Pentru lingvist este o sursă de primă importanță ca material lexical, dialectal, de istoria limbii etc. Ca atare ele trebuie discutate pe baza unor criterii strict lingvistice. Studiul lingvistic trebuie să preceadă pe cel istoric, geografic. Aceasta nu trebuie înțeleasă ca o dominare sau monopolizare de către lingviști a studiului toponimiei, ci ca o eșalonare a momentelor cercetării.

În interpretarea toponimiei distingem două momente: 1 — cercetarea originii toponimului (= *etimologia* cuvântului); 2 — cronologizare, adică, surprinderea cât mai exactă posibil a fenomenului de stratificare a toponimului, acțiune dificil de rezolvat numai de lingvist. În cel de al doilea moment colaborarea cu istoricul se impune.

Metodologia cercetării onomastice (antroponimie și toponimie) distinge două tipuri de anchetă: *diacronică* (interpretarea numelor de locuri și de persoane conservate în documente vechi) și *sincronică* (ancheta efectuată pe teren din zilele noastre), care trebuie urgentată și la care se referea și Ioan Donat (vezi nota 3).

Dacă în cea sincronică cercetătorul consemnează diferențierile toponimelor determinate de relieful terenului (diferența șes-munte), muntele fiind mai bogat în nume de locuri, cercetarea diacronică va evidenția deosebiri ale toponimelor determinate de: numărul documentelor, limba în care au fost scrise, vechimea lor, care diferă de la o provincie istorică la alta.

Prin realizarea *Dictionarului toponimic al României* raportul dintre macrotoponimie și microtoponimie va fi mai bine analizat și va ieși în evidență și mai mult ideea lui N. Drăganu că microtoponimia nu este o înșiruire de nume de locuri ci „un sistem alcătuit de om și evoluat din punct de vedere istoric”⁶.

Institutului de Lingvistică și Istorie Literară din Cluj-Napoca i-a revenit sarcina să ancheteze și să prelucreze materialul toponimic din Transilvania. Întreg teritoriul țării a fost împărțit pe provincii istorice, anchete fiind efectuate și la: București, Iași, Timișoara.

Din rațiuni organizatorice, gruparea pe județe și comune a constituit pregătirea „frontului de lucru” a cercetărilor. În Transilvania primul județ terminat (sub aspectul anchetelor) este Sălajul cu un număr de 290 de puncte.

În munca noastră de un real folos au fost materialele dialectale culese și publicate în atlasele lingvistice (un număr de toponime se află în dosarele de anchetă)⁷. Interesant, credem, este enumerarea localităților sălăjene anchetate pentru aceste atlase.

Pentru Atlasul Lingvistic Român I (ALR I); (anchetator Sever Pop) s-au anchetat: Ciocmani (273)⁸; Moigrad (280), Buciumi (285); Cosniciul

⁶ N. Drăganu, *Vechimea și răspândirea românilor pe baza toponimiei și a onomasticii*, Conferință ținută la Brașov, Vălenii de Munte, 1934, p. 3.

⁷ Din ALR I, punct de anchetă: Moigrad (Sj. 186) am prezentat materialul în articolul *Din toponimia satului Moigrad*, în *Acta MP*, 8, 1984, p. 761—765.

⁸ Cifra din paranteză indică numărul punctului de anchetă din Atlas.

de Jos (298); pentru Atlasul Lingvistic Român II (ALR II) (anchetator Emil Petrovici), s-a anchetat Bocșa (279).

Pentru Noul Atlas Lingvistic Român, pe regiuni — Transilvania și Crișana (NALR — Trans.; NALR — Crișana) material încă nepublicat, adunat în perioada 1968—1972⁹ s-au anchetat pe lângă localitățile anchetate pentru ALR I și ALR II; Gîlgău (258); Gîrbou (259); Sînmihaiu Almașului (271); Fildu de Jos (282); Valcău de Jos; Valcău de Sus.

Rețeaua localităților anchetate pentru *Dicționarul toponimic al României* cuprinde totalitatea orașelor, comunelor și satelor din Sălaj.

Lucrarea fiind concepută pe baza principiilor de lexicologie, materialul nu a fost însoțit la redactare de hartă, în anchetă, pe teren; la localitățile cu suprafața mare s-a utilizat și hărți. Odată cu conturarea unei zone mai mari (e vorba de materialul publicat în revista *Acta Musei Porolissensis*), împreună cu interpretarea toponimiei conservate în documente, referitoare la localitățile discutate, vom încerca și o fixare a lor pe hartă.

În „Glosarul numelor de locuri” am dat în ghilimele explicațiile informatorilor¹⁰, care pot fi de un real folos în stabilirea etimologiei toponimelor. Cercetătorul este obligat, de data aceasta, la o atentă și fină selecție.

GLOSARUL NUMELOR DE LOCURI

Mîrșid (Sj 184)

1. *Băltă* „a fost o baltă, pe locul acesta sînt acum răchite”.
2. *Bărcuri* „teren arabil pe care se cultivă porumb și grîu”.
3. *Călea Zălăului* „drumu care duce la Zalău și trece prin *Ortelec*”.
4. (pe la) *Ciurii* „drum în sat, a stat un om poreclit *Ciuri*”.
5. *Cîrligăte* „loc în hotar cu *Firminișu*, are forma de cîrlig”.
6. *Coasta* „pantă de deal abruptă”.
7. *Cólnicu* „culme de deal în hotar cu *Móigrad*”.
8. *Curtușu* „loc drept, foarte bun de agricultură”.
9. *Crúce* „teren arabil, aici e crucea drumului care duce la *Ortelec*”.
10. *Deálu* „loc cu vie și cu pomi”.
11. *Deálu Măre* „cel mai înalt deal împădurit cu gorun și carpen”.
12. *Deálu Vulturilor* „pășune de oi pe un deal, pe care au fost vulturi”.
13. *Dimbu Pópii* „locu unde e biserică și cimitiru satului”.
14. *Drúmu la Biserică* „drum în sat, care duce la biserică”.
15. *Dumbráva* „pădure de goruni și cer, acum și de rășinoase”.
16. *Făgădău* „acum teren de vie, înainte aici a fost hotaru cu satul *Ortelec*”.

⁹ Anchetatori: Gr. Rusu, V. Bidian, D. Loșontî (NALR-Trans.) Localitățile: Valcău de Jos și Valcău de Sus sînt prinse în NALR-Crișana, lista siglărilor nu a fost publicată.

¹⁰ Subiecții de anchetă au fost următorii: *Mîrșid*: Istran Ioan (1899), Nemeș Ioan (1904), Olar Traian (1921); *Firminiș*: Chendea Ioan (1903), Chende Ștefan (1912), Mihut Clement (1928); *Popeni*: Opriș Ioan (1905), Cherecheș Gheorghe (1921), Baboș Clement (1924). În paranteză este dat anul nașterii.

17. *Făgețel* „pădure amestecată: gorun, fag și carpăn“.
18. *Fintina Bună* „loc de unde se ia apă bună, în sat“.
19. *Fintina lui Pávál* „fintină pe coaste, a stat un om numit Pávál“.
20. *Fundătura* „pământ arabil între două dealuri“.
21. *Gliméi* „un deal mai mic, bun de agricultură“.
22. *Izvoare* „loc de unde izvorăște apă bună“.
23. *Iertășu* „plantație cu meri, a fost finat“.
24. *Lab* „teren în panta pe care se cultivă porumb“.
25. *Lacuri* „loc cu ochiuri de apă“.
26. *Lăzu* „loc de șes cu răchită și salcie“.
27. *Lăcșor* „loc mai mic așezat între două dealuri, într-o groapă“.
28. *Lunca* „loc la capătul satului pe unde curge o vale mică“.
29. *Mesteceni* „pădure mare cu mulți mesteceni“.
30. *Oveștenia* „pământ pe care s-a cultivat mult ovăz“.
31. *Părău Mărilor* „părău cu apă care trece printr-o pădure unde sînt și meri pădureți“.
32. *Părău Vii* „părău care izvorește din dealul unde sînt vii“.
33. *Pășunea Făgiștii* (= *Făgiște*) „pășune de vite în hotar cu *Móigradul*“.
34. *Pătrări* „pământ arabil și finat între două păraie“.
35. *Pietroasa* „pădure de stejar și fag pe deal pietros“.
36. *Puguior* „deal mai mare pe care a fost o mină de piatră“.
37. *Rit* „loc arabil“.
38. *Roba* „pământ arabil care era lucrat de iobagi“.
39. *Strada Cărúțului* „uliță în sat pe care locuiesc țigani“.
40. *Strada Viilor* „drum care duce la *Dîmbu Pópii*“.
41. *Sub Coaste* „pășune sub coaste“.
42. *Suseni* „loc arabil în partea de sus a satului“.
43. *Țichu* „deal mai înalt cu vârful rotund“.
44. *Văle* „loc de rit pe unde curge o vale cu apă“.
45. *Vălea Mirșidului* „vale cu apă care vine de la *Fundătura* și se varsă în *Sómeș*“.
46. *Vălea Rogoázelor* „păduri și cu rogoz prin care curge o vale cu apă“.
47. (pe) *Vii* „loc pe care au fost vii“.
48. *Vișinál* „drum de țară prin pădure care leagă *Mirșidu* de *Móigrad*“.
49. *Vrăjitori* „Loc de pășune pe un deal în hotar cu *Firminiș* și *Popeni*“.

Firminiș (Sj 185)

1. *Auric* „teren arabil, loc foarte bun“.
2. *Bárc* „pășune care desparte *Firminișu* de *Mirșid*“.
3. *Bosca* „fintină cu apă bună. De aici a început satul“.
4. *Broșteriște* „fintină cu apă bună“.
5. *Eurtúcă* „fintină cu apă bună“.
6. *Büză* „teren arător, urcă din vale, pe aici a fost drumul care lega *Jibóu* de *Șimléu*“.
7. *Călea Dóbei* „drum de care, folosit mai ales de cei din *Doba*“.
8. *Călea Zalăului* „drum care duce la *Zalău*“.
9. *Cermán* „deal înalt de peste 500 m“.
10. *Comoară* „teren arabil pe o pantă de deal, se zice că aici s-a găsit o comoară“.
11. *Curtuleș* „pășune pe o mică pantă“.
12. *Deálu Séiki* „locul cel mai înalt din hotarul satului“.
13. *Deálu Vulturilor* „deal înalt care desparte *Firminișu* de *Mirșid* și *Cristor*“.
14. *Din sus de Ogrăzi* „loc pînă unde s-au întins grădinile satului“.
15. *Dîmbu lui Hápoi* „dîmb în sat de unde se strigau anunțurile“.

16. *Dúpă Deal* „pămînt arabil, e după drumul pe care a umblat poștalionul“.
17. *Féfe* „teren pe deal, pe care bate soarele“.
18. *Fináțe* „finaț în mijlocul hotarului“.
19. *Groápa Gorónilor* „teren arabil, a fost pădure de gorun“.
20. *Hádu Háza* „pe o pantă ridicată a fost o casă singură“.
21. *Hüturi* „loc care s-a surpat“.
22. *Iertáșu* „grădină și vie“.
23. *Icléjje* „fîntină cu apă bună pe locul care a fost a bisericii“.
24. *Intre Părăie* „un loc pe care curge un pârâu, cînd plouă se fac mai multe părăie“.
25. *Intre Topile* „loc la marginea satului“.
26. *Lab* „teren arabil pe o pantă“.
27. *Legheléu* „pășune a satului; în sat sînt două locuri cu același nume“.
28. *Luheríste* „teren arabil, pe o porțiune din el este finaț“.
29. *Mestéceni* „pășune pe care o fost un pîlc de pădure de mesteceni“.
30. *Mezeretoáre* „loc de grădini la marginea satului“.
31. *Miroşág* „loc foarte bun de agricultură“.
32. *Pădurea Dómnului* „aici a fost vatra veche a satului, a fost pădure, acum e teren arabil“.
33. *Păstă Părâu* „locu lângă pârâu unde este o fîntină cu apă bună“.
34. *Sărătúră* „locu în pășune unde este o fîntină“.
35. *Sub Clînc* (= *Sub Mestéceni*) „loc lângă *Mestéceni* pe care a fost o fîntină cu apă bună“.
36. *Sub Costi* „loc sub coaste, deluros“.
37. *Suái* „pămînt nisipos folosit pentru agricultură“.
38. *Tógu* „pămînt arabil a fost teren boieresc“.
39. *Válea Bărcului* „loc de finaț prin mijlocul ei curge un pîrlu cînd plouă“.
40. *Vîlcéle* „pășune pe care curge niște părăieșe“.
41. *Vrăjítóri* „loc care a ținut de *Mirșid* acum ține de *Firminiș*, se spune că au locuit vrăjitori“.

Popeni (Sj 187)

1. *Budü* „teren arabil foarte sărac între două păduri“.
2. *Cárpini* „pămînt arabil, a fost pădure de carpeni“.
3. *Cetățeá* „teren arabil, cîndva a fost o cetate pe acest loc“.
4. *Ciúturi* „păduri de stejar, în hotar cu *Firminiș*“.
5. *Cólți* „pămînt arabil e în colțu pădurii numită *Ciúturi*“.
6. *Cóstea Bórzului* „pămînt arabil a fost a unui om poreclit *Bórz*“.
7. *Cóște* „poieni, cîndva au fost grajduri“.
8. *Crúci* „loc unde a fost o mină de unde s-a scos piatră, cînd s-a făcut calea ferată și pentru cruci de cimitir“.
9. *Custureá* „pădure de carpăn, fag și ulm“. „E o coamă de deal care îi desparte de satul *Brebi*“.
10. *Dîlma* „e un deal mai mic pe care e o pădure de stejar“.
11. *Drúmu Firminișului* „drum care duce în satul *Firminiș*“.
12. *Drúmu Răcovii* „drum care duce la *Răcova*“.
13. *Dúpă Deál* „teren arabil după deal în hotar cu *Cucéu*“.
14. *Fináțele* „loc cu fin în pădure“.
15. *Fintina din Lac* „fîntină cu apă bună“.
16. *Iertáșu lui Indréi* „poiana în pădurea *Răcovii*, a fost a unui om numit *Indrét*“.
17. *Iertáșu Crísti* „poiană lângă pășune, a fost a unuia numit *Crístea*“.
18. *Izvoáre* „izvor lângă poiană“.
19. *Lac* „pămîntu pe care este o fîntină cu apă bună“.
20. *Móine* „teren arabil, au fost pămînturi pustii“.

21. *Póduri* „loc drept pe care se cultivă cereale“.
22. *Poiána* „teren arabil care a fost înconjurat de pădure“.
23. *Pogór* „pășune pe un deluț, loc în pantă“.
24. *Părău de sub Dilmă* „pîrîu cu apă numai cînd plouă“.
25. *Rácova* „pămînt arabil pe lîngă care curge o vale care se numește tot *Rácova*“.
26. *Roșióri* „pămînt arabil pe un deal arinos“.
27. *Rit* „loc de șes între văi“.
28. *Sub Cósti* „pantă de deal care vine de la *Pădúrea Firminișului* către șosea“.
29. *Sub Piátră* „pășune de vite lîngă deal“.
30. *Spini* „teren arabil, au fost numai spini“.
31. *Știubéi* „locu unde mergeu femeile la spălat de rufe“.
32. *Țintirim* „locul a fost a unui boier din *Gircéi*, acum e teren agricol“
33. *Ulița de la Biserică* „drumu care duce la biserică“.
34. *Ulița de la Bórtă* „locu unde a fost fîntînă“.
35. *Ulița de la Finăț* „drumul care duce la locul numit *Finăț*“.
36. *Ulița pe Hagău* „un drum mic pe care se iese în hotar“.
37. *Ulița din Spini* „alt drum pe care se ieșea la hotar“.
38. (pe) *Vále* „pămînt arabil pe care curge un părău“.
39. (pe) *Vále în Jos* „teren agricol pe lîngă șoseaua care duce spre *Jibou*; e un teren mai lăsat“.
40. *Válea Mirșidului* „vale cu apă permanentă, care vine de la *Mirșid*“.
41. *Viile* „deal pe care sint viile satului“.
42. *Viile din Budii* „viile de pe dealul *Budii*“.
43. *Viile din Spini* „viile de pe dealul *Spini*“.

GABRIEL VASILIU

DE LA TOPONYMIE DES VILLAGES: MIRȘID, FIRMINIȘ, POPENI

(R é s u m é)

Dans la première partie on discute le rapport entre l'enquête *synchrónique* et celle *diachronique* et les préoccupations concernant un dictionnaire toponymique roumain.

La deuxième partie continue avec le glossaire des noms de lieux, résultat d'une enquête par l'auteur.

¹¹ În general, stabilirea unui itinerar al siglelor și implicit acordarea de sigle punctelor de anchetă este o operație arbitrară, pur convențională, dar absolut necesară în prelucrarea și sistematizarea materialului. Pentru Sălaj traseul siglelor urmează un drum circular în jurul reședinței de județ, municipiul Zalău, de la care s-a pornit spre sud, sud-est, est, nord-est, nord, nord-vest, vest, sud-vest, adică exact invers acelor ceasornicului. În dreptul fiecărei localități avem sigla Sj, prescurtarea de la Sălaj, la care se adaugă cifrele care reprezintă numărul de ordine (Sj. 184 — Mirșid; Sj. 185 — Firminiș; Sj. 186 — Moigrad, Sj. 187 — Popeni).